

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-343-9-13>

**FORMATION OF THE POLICY OF STABILITY (RESILIENCE)
OF THE SOCIAL AND LABOR SPHERE OF UKRAINE
IN THE CONDITIONS OF MARTIAL LAW
AND POST-WAR RECOVERY¹**

**ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИКИ СТІЙКОСТІ (РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ)
СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ В УМОВАХ
ВОЄННОГО СТАНУ ТА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ**

Novikova O. F. Новікова О. Ф.

*Doctor of Economy Sciences, Professor,
Deputy Director for Scientific Work
Institute of Industrial Economics of the NAS
of Ukraine
Kyiv, Ukraine*

*доктор економічних наук, професор,
заступник директора з наукової роботи
Інститут економіки промисловості
Національної академії наук України
м. Київ, Україна*

Для успішного безпечного та сталого розвитку будь-якої країни необхідна політика забезпечення здатності держави і суспільства протистояти зовнішнім та внутрішнім загрозам, адаптуватися, функціонувати та швидко відновлюватися після кризових ситуацій. Саме ці настанови визначені в Концепції забезпечення національної системи стійкості, затвердженої указом Президента України від 27 вересня 2021 року № 479/2021 [1]. Розуміння сутності і змісту положень цієї Концепції за мирних часів було на рівні усвідомлення можливих небезпек та не ініціювало до практичної негайної її реалізації.

Через три місяці після прийняття цієї Концепції Кабінету Міністрів України було поставлено завдання затвердити План заходів з реалізації Концепції забезпечення національної системи стійкості, сформувати механізм забезпечення національної системи стійкості та утвердити відповідний урядовий координаційний орган, а також для інформаційно-аналітичного забезпечення функціонування національної системи стійкості створити державну установу «Центр передового досвіду у сфері забезпечення національної стійкості». Але ці плани та завдання не встигли здійснитися через повномасштабну воєнну агресію РФ 24 лютого 2022 року. Не були в необхідній мірі сплановані та відпрацьовані вкрай важливі для протистояння зовнішнім воєнним загрозам положення

¹ Підготовлено за науковим проектом «Інституційні інструменти повоєнної розбудови резильєнтності економіки України» (за договором № 1-2 від 03.01.2023 р.) в межах цільової програми дослідження «Стійкий (резильєнтний) розвиток вітчизняної економіки у воєнний та повоєнний періоди».

Концепції, які окреслюють проблеми запровадження національної системи стійкості.

Аналіз публікацій та результатів наукових досліджень з проблем національної стійкості в безпековій, економічній, соціальній та трудовій сферах показує, що тематика національної стійкості серед науковців і освітян не була популярною та актуальною до повномасштабного військового вторгнення. Вона у значній мірі перетиналась з проблематикою сталого розвитку і досліджувалась активно з визначенням світової спільнотою Цілей сталого розвитку на період до 2030 року як у глобальному, так і національному вимірі. З виникненням у 2014 році збройного конфлікту та окупації сходу України й анексією Криму до проблем національної стійкості звернулася значна кількість фахівців та науковців з проблем національної безпеки. Особливу увагу проблемам національної стійкості приділяють відомі українські вчені Національної академії наук України С. І. Пирожков та Н. В. Хамітов. В національній доповіді «Національна стійкість України: стратегія відповіді на виклики та випередження гібридних загроз» [2], яка видана у 2022 році, вони розкрили структуру і зміст поняття національної стійкості, визначили її роль як стратегії збереження і розвитку України під час широкомасштабної агресії РФ, коли прояви та наслідки війни дають нове розуміння значущості національної стійкості. С. І. Пирожков обґрунтував у статті, яка опублікована в «Українському географічному журналі» [3], стійкість (резильєнтність) як стійку цивілізаційно-суб'єктність країни, визначив зміст протидії зовнішнім та внутрішнім загрозам, розкрив взаємодію національної резильєнтності й національної безпеки, а також окреслив проблему інституційного забезпечення стратегії національної резильєнтності.

В Концепції забезпечення національної системи стійкості серед основних сфер не визначено і не виокремлено соціально-трудова сферу. Це обумовило негативні наслідки дії зовнішніх та внутрішніх загроз національній безпеці, які визначились у міграції трудового потенціалу за межі країни, у порушенні трудових прав працюючих, у втраті роботи, різкому зниженні соціального захисту працюючих, зростанні безробіття, тіншової та неформальної зайнятості, втраті життя та здоров'я робочої сили через воєнні дії та наслідки війни, зростання соціальної нерівності, поглиблені розриву між освітнім і професійно-кваліфікаційними рівнями працівників, зростанні кількості працюючих з інвалідністю, розбалансованості ринку праці тощо. Аргументами до включення соціально-трудова сфера до сфер забезпечення національної системи стійкості є низькі місця України за показниками Світового індексу резильєнтності ринку праці які представлені у таблиці.

Таблиця

**Україна та країни Східної і Центральної Європи
у Світовому індексі резильєнтності ринку праці, GLRI 23 [4]**

Країна	Загальний індекс		Структурний параметр		Циклічний параметр	
	Ранг	Оцінка	Ранг	Оцінка	Ранг	Оцінка
Чехія	18	71	2	79	25	67
Словенія	19	71	5	78	24	68
Естонія	24	69	39	68	20	70
Словаччина	27	68	11	77	33	63
Угорщина	28	68	24	73	29	65
Польща	31	67	14	75	35	62
Литва	33	66	29	70	31	64
Латвія	35	65	35	68	32	64
Україна	56	57	52	64	61	54

Стійкість і резильєнтність соціально-трудової сфери за сутністю є тотожними, бо вони в безпековому контексті означають здатність протистояти загрозам. Різниця полягає в можливостях досягнення цієї здатності. Стійкість досягається через формування та реалізацію стратегій та задіяності державних інститутів та інструментів для здатності протистояти загрозам. А досягнення резильєнтності передбачає використання міждисциплінарного підходу та соціально-поведінкових чинників, які при реалізації сприяють набуттю можливості розвитку після прояву здатності протистояти загрозам [5].

Становлення політики резильєнтності соціально-трудової сфери передбачає забезпечення людиноцентричної модернізації ринку праці, який не може відповідати тільки вимогам економічної кон'юнктури, а повинен одночасно відповідати потребам економіки та гідній якості життя населення, обумовлювати економічну і соціальну інклюзію людей. Ультраліберальна ідеологія зміни трудових відносин буде перешкодою інтеграції України в ЄС. Дисбаланс прав і можливостей сторін соціально-трудових відносин буде перешкоджати розвитку самого ринку праці, зростатиме відтік робочої сили, поглибляться тенденції зниження продуктивності праці, посилюватиметься нерівність в країні [6].

Для забезпечення стійкості та резильєнтності соціально-трудової сфери необхідно мінімізувати ризики на українському ринку праці. За результатами експертного опитування Центру Разумкова, проведеного у липні 2023 року ці ризики полягають у скороченні кількості працюючих та зростання кількості непрацюючих, у зростанні дефіциту працівників технічних та робітничих професій, високій тіньовій зайнятості, у зростанні кількості громадян вразливих категорій тощо [7].

Політика створення нових робочих місць урядом України повинна базуватися на залученні бізнесу до цільових проектів стабілізації економіки та відновлення інфраструктури, на використанні різних форм державної допомоги бізнесу на створення робочих місць, на надання державних інвестицій у нові виробничі потужності, на формування спеціальних режимів податкового регулювання тощо. Посилити політику забезпечення стійкості соціально-трудової сфери необхідно також через державну допомогу. Це – надання грантів на розвиток підприємництва малому та середньому бізнесу, компенсації для роботодавців з боку держави за створення нових робочих місць, надання компенсації за працевлаштування осіб з інвалідністю та облаштування робочого місця для них, спеціальні виплати під час створення нових робочих місць. Забезпечення умов надання стійкості суспільству потребує відповідної політики інтеграції ветеранів у мирне життя. Для цього необхідно надавати пільгове кредитування для ветеранів, які бажають відкрити власну справу і надати робочі місця для інших ветеранів; створювати спеццентри для ветеранів, де через «одне вікно» оформлюються пільги та послуги; надавати державних преференцій через державне замовлення підприємствам, які працевлаштовують ветеранів тощо.

Формування політики стійкості соціально-трудової сфери посилить здатність суспільства та економіки до подолання наслідків війни та забезпечить можливості для відновлення та розвитку.

Література:

1. Концепція забезпечення національної системи стійкості: затверджено Указом Президента України від 27 вересня 2021 року № 479/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4792021-40181>
2. Національна стійкість України: стратегія відповіді на виклики та випередження гібридних загроз: національна доповідь / ред. кол. С. І. Пирожков, О. М. Майборода, Н. В. Хамітов, Є. І. Головаха, С. С. Дембіцький, В. А. Смолій, О. В. Скрипнюк, С. В. Стоєцький / Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. Київ, 2022. 552 с. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2022/05/nats_dopovyd.pdf
3. Пирожков С. І. Національна стійкість України: стратегія забезпечення. *Український географічний журнал*. 2022. № 2. С. 3–10. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2022.02.003>
4. Global Labour Resilience Index 2023. Uneven recovery (2023). Whiteshield. URL: https://whiteshield.com/wp-content/uploads/2023/02/glri_2023_whiteshield-1.pdf
5. Новікова О. Ф., Остафійчук Я. В. (2023). Забезпечення збалансованого соціально-трудового розвитку України: виклики та

можливості. *Економіка промисловості*. № 2 (102). С. 62–77. DOI: <http://doi.org/10.15407/econindustry2023.02.062>

6. Повоєнне відродження України. Візія відділення економіки Національної академії наук України. URL: <https://files.nas.gov.ua/PublicMessages/Documents/0/2022/12/%D0%92%D1%96%D0%B7%D1%96%D1%8F%20-%202022.12.05.pdf>

7. Ринок праці під час війни: проблеми, перспективи, політика державного регулювання (липень, 2023). *Центр Разумкова*. URL: <https://razumkov.org.ua/>